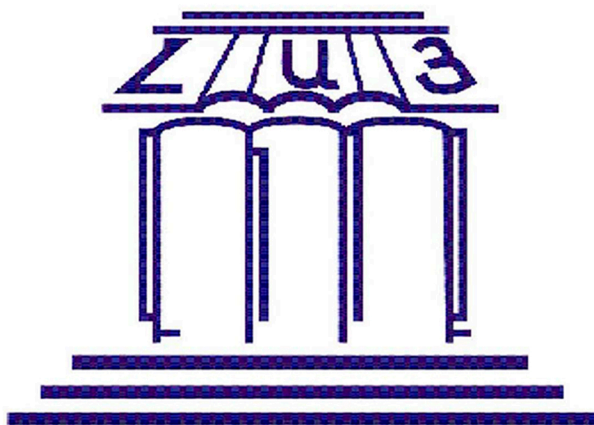

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Հաստատման և հանձնման ցուցա-
դրական Ազր - Խնդրաբեալ մանկա-
վարժական կոմբինատի կից հեռակա
ուսման բյուրո.

Ձեռագրերի Իրավունքով

ԱՌԱՋԻՆ ԿՈՒՐՍ 1931 թ.

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ № 1

Ազրոնում՝ ԱՎԵՏԻՔ ՅԱՐԱԼՅԱՆ

Ը Ն Դ Հ Ա Ն Ո Ւ Ր Գ Յ ՈՒ Ղ Ա Տ Ն Տ Ե Ս ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՅԵՎ ԿՈԼԵԿՏԻՎ
ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀՆԳԱՄՅԱԿԸ

1. ԱՆԱՍՏԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Պետերբուրգի տպագրամ
Գլավլի. № 7116 (p)
Պատ. № 50
Տիպ. 1000

Հանձնված է արտագրության 1/1 1932 թ. ՍՍ. Ֆ. A.

ՀԵԳԵՄԵԱԿԸ ՅԵՎ ԽՈՐՀՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՒ ԿՈԼ-
ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒԹ

Հայաստանի ժողովրդային հեղափոխության պլանի հիմ-
նական խնդիրները բխում են այն ընդհանուր նպատակա-
դրություններից, ժողովրդային վրա կառուցված են Խ. Ս. Հ.
Միության և անդրկովկասյան պլանները, սկզբունք ունե-
նալով Ստալինի Միության և նրա բաղկացուցիչ մա-
սերը խնդրատարիկացիան և գյուղատնտեսության սո-
ցիալիստական վերակառուցումը:

Իսկ հիմնական դրույթների վրա լին կառուցված հըն-
գամյա պլանը: Բանն այն է ժողովրդային Միությունը լին հասա-
րակական քաղաքական իրավակարգով աշխարհի առաջա-
գեմ յերկրն է, ապա տեխնիկական հետ ենք մնում
Ցեկրապական տեխնիկական առաջագեմ մի շարք յեր-
կրներին: Հեղափոխության առաջավոր խնդիրն է առա-
վելագույն չափով ոգտագործելով նպաստավոր պայման-
ները, նախագծել արտադրության այնպիսի տեմպեր, վոր-
պիսիք հնարավորություն կտան մեզ ավելի կարճ ժամա-
նակում հասնել և անցնել կապիտալիստական առաջավոր
յերկրները: Այս տեսակետից առաջադրվում է հիմնովին
վերափոխել գյուղատնտեսության արտադրական կառուց-
վածքը և ինքնամոփոխ բնածիրային ձևից անցնել ապրան-
քային արտադրության ավելի բարձր ձևերին, այլ խոսքով
ասած, անհրաժեշտ է կատարել արտադրական ուժերի այնպի-
սի վերադասավորում, ժողովրդային առավելագույն չափով համա-
պատասխան են տնտեսության նպատակահարմար կազմա-

և կերպման ժամանակակից տեխնիկական պահանջներին ներառ անտեսական սոցիալիստական վերակառուցմանը, Հրգամյա պլանի դրույթը գյուղատնտեսության ասպարիզում նրա սոցիալիստական վերակառուցումն է մեքենայացման բազայի վրա ստեղծելով բարձր ապրանքային սովխոզ-կոլթոզ տնտեսություններ: Առանց բարձր տեխնիկայի հնարավոր չէ վոչ միայն սոցիալիզմ կառուցել, այլ և հասնել առաջավոր լեռերների վերակային ու քանակային նվաճումներին: Հնգամյա պլանի նախատեսումներն իրագործելու համար կատարելագործվում և ուժեղացվում է գյուղատնտեսության զինավորումն ելեկտրիֆիկացիայի ու մեքենայացման միջոցով:

Գյուղատնտեսության վերելքի նշված տեմպերն ու տեխնիկա-տնտեսական վերակառուցման խնդիրները, վորոնք նշված են հնգամյա պլանով, հնարավոր է իրագործել գյուղատնտեսության սոցիալիստական վերակառուցմամբ: Գյուղատնտեսության սոցիալիստական վերակառուցման աննախնթաց թափը ապահովում է միջակ և չքավոր գյուղացիության գլխովին կոլեկտիվացումը, իսկ համատարած էլեկտրիֆիկացման հիման վրա կուլակության լիկվիդացիան իբրև դասակարգի:

1. Խորհրդային Միությունում.— Խ. Հայաստանում խորհրդայնացումից հետո կազմակերպվեց 4 խորհրդատեսություն, իսկ հնգամյակի սկզբին նրանց թիվը հասավ 12-ի: Եթե համաձայն Հոգժողկոմատի վերջին տվյալների, Հայաստանի տարբեր շրջաններում կան 43 խորհրդատեսություններ տարբեր ուղղություններով: Սրանց մեջ մտնում են նաև մի շարք քաղաքամերձ կաթնամթերային և պտղաբանջարաբուծական ֆերմաներ ու տնտեսություններ ինչպես որինակ (Յօրեանի, Լենինականի, Ղափանի և Ալա-վերդու տնտեսությունները) վորոնց նպատակն է համապատասխան թարմ մթերքներով բավարարել արդյունաբե-

րական վարերի բանվորության և քաղաքների աշխատավոր մասնաշրջաններին:

2. Կոլեկտիվացում: Ավելի մեծ չափով նույնը վերաբերվում է կոլեկտիվ տնտեսությունների զարգացման, Կոլտընտմիությունների զարգացման թափը կատաղեցնում է դասակարգային թշնամուն—կուլակին—դաշնակին: Դասակարգային թշնամու ագենտությամբ աջ և ձախ ուսուրաունիստները չհավատալով գյուղատնտեսության սոցիալիստական վերակառուցման թափին, փաստորեն շուր են յցնում դասակարգային թշնամու ջրաղացին:

Դասակարգային թշնամին սովորական արովակացիաներին մեկտեղ ձեռնարկում է տնտեսական-քրեական վնասաբերություն: Կոլտոզ շարժման աննախնթաց թափով համատարածի շրջաններում կուլակությունը լիկվիդացիայից լինթարկվում իբրև դասակարգի:

Մեզ մոտ կոլտոզները ուժեղ թափով սկսում են զարգանալ 1927 թվից, եթե ինչպես ամբողջ Միությունում այնպես և մեզ մոտ խորհրդային Հաստանում, կոլտոզարժումը բուն տեմպեր է բնդունել և առաջ է անցել պլանային բոլոր յենթադրություններից: Կոլեկտիվացումը դառել է գյուղացիական հիմնական մասի լայն մասսայական շարժումը: Բատրակների ու չքավոր գյուղացիության հետևից կոլտնտեսություններն են մտել միջակ գյուղացիները: Կոլտնտեսության ներսում միջակ և չքավոր գյուղացիները հանդիսանալով խորհրդային իշխանության հեռարանը, գյուղում կոլտոզները հանդիսանում են գյուղի յերկրագործական կենտրոնական հիմքը, նրանք տալիս են վոչ միայն հացահատիկային այլ և կուլտուրաների հիմնական ապրանքային մասը: Կոլեկտիվ շինարարության մեջ ձեռք բերված նվաճումները հիմնովին քանդում են գյուղի կապիտալիստական ելեմենտների արմատները, դրա համար է, վոր գյուղում ավելի է սրվում դասակարգային պայքարը:

և կուլակի հորձակումն ու դիմադրությունը դարձել է ավելի ակտիվ:

Կոլտնտեսությունների դինամիկան ըստ Կոլտնտեսությունների տվյալների

	Ծնունդությունների քանակը			
	Կոմունա	Գյուղատեղ	Ընկերություններ	Ընդամենը
Առ 1/VI 1927 թ.	3	3	—	6
» 1928 »	5	44	6	55
» 1929 »	6	112	60	178
» 1930 »				
0/0-ին հարաբ.	1,2	75,0	23,8	10
Առ 1/VI 1931 թ.				
0/0-ին հարաբ.	0,6	83,8	15,6	100

Ֆուցակ

Խ. Հայաստանի խորհրդատեսությունների

Խորհրդատեսությունների կազմակերպություններ	Խորհրդատեսությունների անուն	Շրջան	Ուղղություն
1. Սկոտովոդ	1. Լոռու ֆերմա 2. Արարատի » 3. Սեմենովկայի » 3. Յանրիսի » 4. Բազարչայի »	Ստեփանավան Աղոտքա Դիլիջան Մարտունի Սիսիան	Կաթնա-մսային
2. Ովցեվոդ	1. Ալագյաղ » 2. Հրազդան »	Թուրքի . . . Վեդի . . .	
3. Մասլոտրեստ	1. Սխորհորենտ միություն «Զագ» . . .	Կոտայք . . .	

Խորհրդատեսությունների կազմակերպություններ	Խորհրդատեսությունների անուն	Շրջան	Ուղղություն
4. Սվինավոդտրեստ	1. Նոր ուղի	Ղարաքիլիսա	Խոզաբուծական
5. Սեմենովոդ սոցուդ	2. Զագ	Բասարգեչար	Սերմնաբուծական
6. Զակոսով-խոզխոզ	Սաղարարատ	Ղարաքիլիսա	Բամբակագործական
7. Զակոսովոդ տրեստ	1. Փարաքար 2. Դիլիջանի տնկարան . . 3. Վարդանուշ 3. Սարգարատ . . . 4. Ղարաքիլիսի տնկ	Վաղպատ . Դիլիջան . . . Ղարաքիլիսա . Ղուրդուղուլի . Ղարաքիլիսա .	Պտղաբուծական Պտղ. տնկարան Պտղաբուծական Պտղաբուծական Պտղ. տնկարան
8. Տառտրեստ	1. Լամբալու	Ալլանվերդի	Ծխախոտի
9. Մոլոչ-նոպրոգակա ֆերմա	1. Լենինականի ֆերմա	Լենինական . .	Կաթնատնտեսական
10. Կոնսերվատրեստ . . .	1. Յերևան . . 2. Սարգարատ քաղ	Ղամաբլու . . Ղուրդուղուլի .	Պտուղների Պտուղների և բանջարեղենների
11. Արատրեստ	1. Սխորհորենտեսություն 2. Սխորհորենտեսություն 3. Սարգարատ քաղ	Վաղարշապատ Յերևան Ղուրդուղուլի .	Խաղողա-պտղ. Խաղողի » Խաղողի »

Խորհրդարանի կազմակեր- պություններ	Խորհրդարանի թիվներ, անուն	Շրջան	Ուղղություն
12. Պետխորհ. տրեստ . . .	1. Զաղալու . . . 2. Թալալու . . . 3. Փամբակ . . . 4. Սարգարա- բաղի . . . 5. Վաղարշա- պատ . . .	Բասաբղիշար Ախտա . . . Ղարաբաղի Ղուբուխի Վաղարշապատի	Թուրքական Մեղվաբուժա- կան Մեղվաբուժա- կան Շերամապա- կան Թիֆլիս-տնկա- րան
13. Սահար- տրեստ . . .	Լենինական սուբ	Լենինական	Ճակղեղա-շա- քարի
14. Լեկտեխ- սիբի . . .	1. Սյուրի . . . 2. Քեթիկ . . . 3. Ն. Բալաբեղ	Վաղարշա- պատ Ստեփանավան Նոր-Բալաբեղ	Բուժիչ բույսեր Կաթնատու
15. Մերձ-քա- ղաքային . .	1. Յերևանի . . . 2. Լենինական 3. Ղափանի . . . 4. Ղարաբաղի 5. Ալաշկերտ	Յերևան . . . Լենինական Ղափան . . . Ղարաբաղի Ալաշկերտ	Կաթնա-բուժա- բուժական Բանջարաբու- ժական Կաթնա բանջա- րաբուժական
16. Հողմա- կոմատ . . .	1. Ղարաբաղի 2. Յանլի . . .	Ստեփանավանի Մարտունի . .	Զիարաբուժան » »

Խորհրդարանի կազմակեր- պություններ	Խորհրդարանի թիվներ, անուն	Շրջան	Ուղղություն
17. Ուսում- նական . . .	1. Յերևանի գուղ ախի- կում . . . 2. Լենինականի տեխնիկում . . . 3. Ստեփան- վանի տեխնի- կում	Յերևան . . . Լենինական Ստեփանավան	Բանջարաբուժա- կան-աղբիւր- ժական Կաթնատնտե- սական Կաթնատնտե- սական բանջա- րաբուժական

Վոյսնեստայությունների խոսքացում (մեկ կոյսն. ըկնում է)

Տնտե- սական	Հողի վարկի հող	Ստեփան- վանի գյուղ	Լենինականի գյուղ	Բալաբեղ	Չի	Սյուրի	Քեթիկ	Ն. Բալաբեղ	Կոմատ
1927 թ. 57, 7	23, 5	142, 7	2, 5	58, 7	4, 2	5, 2	9, 8	17, 3.	
1928 թ. 19, 7	72, 5	47, 8	1, 9	25, 9	2, 2	2, 4	10, 9	14, 0	
1929 թ. 24, 4	108, 7	59, 7	2, 2	46, 4	5, 7	3, 3	17, 1	15, 8	

Վոյսնեստայական մեխանիկներ

Տնտե- սական	Հողի վարկի հող	Ստեփան- վանի գյուղ	Լենինականի գյուղ	Բալաբեղ	Չի	Սյուրի	Քեթիկ	Ն. Բալաբեղ	Կոմատ
1927 թ. 9	24	—	8	1	5	2	7	1	—
1928 թ. 17	63	64	24	1	6	4	23	18	64
—29 թ. 30	412	229	35	2	55	30	126	44	416
—30 թ. 27	115	—	—	—	—	—	692	—	—
—31 թ. 36	3676	—	—	—	—	—	1268	—	—

3. Մեքենասրահային կայաններ: Յերկու տարվա մեքենատրակտորային կայանների աշխատանքները ապացուցեցին, վոր սոցիալիստական տնտեսության նոր ձևը կոլեկտիվացման գործում առաջավոր դեր է կատարում իբրև կոլեկտիվացման տնտեսական տեխնիկական բազա: Սրանից յերկու տարի առաջ Մ. Տ. Կ. մասին փորպես նոր տնտեսության տիպ, վոչինչ հայտնի չեր, միայն Հարավային Ուկրաինայի օկրուգներից մեկում այս նոր տնտեսության ձևը զարգանում էր: 1930 թ. Մ. Տ. Կ. ցանցի քանակն էր 159, իսկ այժմ Միության մեջ 1931 թ. զարնաից աշխատում են 1200 մեքենատրակտորային կայաններ, վորոնք ընդգրկել են ընդհանուր վարի 30% -ը և սպասարկել 4514 կոլտնտեսություններ: Մ. Տ. Կ. վորպես սոցիալիստական տնտեսության նոր ձև առաջացավ խոշոր ինդուստրիալ հաշոյ զարգացման հետեվանքով, վորի շնորհիվ կառուցվում է գյուղատնտեսության վերակառուցումը: այս ձևը կարող էր առաջանալ և զարգանալ միայն պրոլետարական պետության պայմաններում, վորը ապահովում է մասսայական աշխատավոր գյուղացիության շարժումը մանր տնտեսությունից դեպի խոշոր մեքենայացված կոլեկտիվ տնտեսություններ:

Հստ ծրագրի Խ. Հայաստանում բացի 1930 թ. կազմակերպված Սարգարաբադի, Ուլուխանլի, Դավալի Մ. Տ. Կ. -երից այս 1931 թ. վերջերում և 1932 թ. սկզբներում կազմակերպվում է նոր կետեր Բասարգեչարում, Լենինականում և Ստեփանավանում:

Գյուղատնտեսական տարբեր աշխատանքների համար զատրաստվում են տարբեր տեսակի և ուլժի տրակտորներ: Մեզ մոտ Հայաստանում տարածված են անիվավոր ինտերնացիոնալ տրակտորներ ըստ մեր հողային պայմանների:

Մ. Տ. Կ. հիմնական կենտրոնական խնդիրը կայանում է նրանում, վոր իբրև տնտեսական տեխնիկական

բազա լծակ է հանդիսանում կոլտոգներում ընդգրկելու նորանոր միլիոնավոր գյուղացիությունը, միացնել նրանց կոլտնտեսության շինարարությունը և միևնույն ժամանակ ջարձրացնելով կոլտնտեսության կուլտուր—տեխնիկական մակարդակը: Խորհրդային Միության մեջ նորանոր միջոցներ են իրականացվում կոլտնտեսության ընդառաջելու և ավելի զարկ տալու համար. այսպես որինակ՝ հետաքրքրական է մի կոլեկտիվացման ձև, վորը խոշոր հաշոյ թվուններ է ունեցել Ուկրաինայում և Ռ. Ս. Ֆ. Խ. Հ. -ում, այդ մեքենատրակտորական միջոցառում կայաններն ու շարասյուններն են, վորոնք ջնջելով մանր մուկը ցուք ու ցրիվ տված հողակտորների սահմանները և կոլեկտիվ հողաձևակության հիմք են դնում հազարավոր ու տասնյակ հազարավոր հեկտարներով անընդհատ հողային մասսիվների վրա: Այսպեսով գյուղատնտեսության կոլեկտիվացման համար նորանոր միջոցներով ալելի լայն ասպարեղ է բացվում:

Հանրայնացման որլեկսներից մեկը՝ դա տնտեսապահույթյունն է:

Ներկայումս ԽՍՀՄ-ում գյուղատնտեսության սոցիալիստական վերակառուցման հետ հացահատակի, պրորլեմի բազայի վրա վերակառուցվում է սոցիալիստական անասնապահությունը: Խորհունակե տրոնի, կաթի միության տրեստի, կենտմիության և այլ կազմակերպությունների կողմից մի շարք ոայոններում կառուցվում են 3—5 հազար կաթնատու կուլերով կաթի ֆերմաներ վիթխարի քայլերով ու ինքնակամ առաջ է զնում արդ ունավետ անասունների համայնացումը կոլտնտեսություններում: 500—1000 անասունների տեղավորող զոմեր ու բակեր են կառուցվում: Սոցիալիստական սեկտորում նոր տեմպով աչքի ընկնող տեղ է զրավել խոզաբուծությունը: 1930—31 թ. մասիթերման նպատակով ծրագրված է կազմակերպել հատուկ խոզաբուծական տնտեսություն—

գործարան և միացնել նրան միութիւն կամ հանրապետական խողաբուժական տրեստին: Բացի սրանից կոլտնտէսներին տրված է առաջադրանք անցնել ամանախոշոր կոլտնտեսութիւններում մեկ հազարական գլուխ խոզ ունեցող արգլունաբերական խողաբուժական անտեսութիւնների կազմակերպմանը, այն հաշվով, վոր լուրաքանչյուր կոլտնտեսութիւնում 500-ից պակաս խոզ չըլինի: Խոշոր տնտեսութիւններում մտցվում է նաև մեքենայացում գիտութիւն և տեխնիկայի վերջին խոսքով, այսպես որինակ, կթի ֆերմաներում արգեն ոգտագործում են կաթի ելեկտրական մեքենաներ, պատրաստվում են մեխանիկական շրամաններ և այլն: Շնորհիվ անասնապահական կազմակերպութիւնների կոլտնտեսութիւններում անասունները կերերով ապահովելու համար բարենպաստ պայմաններ են ստեղծվում, մի կողմից մեքենայացում մտցնելով տնտեսութիւնում (վորով ստեղծվում են կերի մեծ պաշարներ), մյուս կողմից մեր առաջ բացվում են հնարավորութիւններ ել ավելի մեծ քանակով արգլունափետ անառ ունեք պահել, հաշվելով, վոր հնգամյակի վերջում ԽՍՀՄ խոշոր լեղջուրավոր անասունների նախիրը պարունակելու յե միքանի տասնյակ միլիոն գլուխ անասուն:

Անասնապահութիւն հաշող զարգացման համար անհրաժեշտ է հիմնովին վերակազմակերպել կերի բազան:

Խ. Հայաստանի անասնապահութիւն զարգացման արգելքներից ամենագլխավորը կերի պակասն է: մեր միշարք շրջաններում անասունն ստանում է անհամեմատ ավելի քիչ կեր, քան նրան հարկավոր է իր կենսական կարիքների համար: պարզ է վոր այսպիսի պայմաններում անասունից պահանջել բարձր արգլունափետութիւն անհրաժեշտ է: Առհասարակ կերի խիտ պակասը զգացվում է գարնանը, հետեւաբար անասունների աղղլունափետու-

թիւն բարձրացման և քանակի ավելացման ամենամանրաժեշտ պայմաններից մեկը դա ժամանակին և բավարար քանակութեամբ կեր հալթայթելն յե: կոտնտեսութիւններում և խորհտնտեսութիւններում բավարար կերի բազան ստեղծելը պետք է հրատապ խնդիրներից մեկը համարել, դրա համար ել անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռք առնել լերկար տարիների ոգտագործված խոտհարքները լավացնել, ընդարձակելով խոտաբույսերի ու արմատապտուղների ցանքի տարածութիւնները և վերջապես ռացիոնալ կերպով ոգտագործել ճակնդեղի, կարտոֆիլի, լեղիպտացորենի և այլ բանջարանոցային միացորդները: կերի բազա ստեղծելու վերջին մեթոդներից մեկը դա սիլոսացումն է, վորի մասին մանրամասնորեն կանգ կառնենք այս առաջադրութիւն վերջում:

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

1. Ինչ գիտութիւն է անասնապահութիւնը: Դա մի գիտութիւն է, վորը ուսումնասիրում է թե ինչպես գյուղատնտեսական կենդանին իրն բազմացնել, պահել, ինչպես ստանալ լավ կենդանի, ինչպես վերաբերվել կենդանու հետ, կերակրել, ապահովել զանազան հիվանդութիւններից, ինչպես ստանալ մեծ քանակութեամբ լավ վորակի մթերքներ ու կենդանի քաշող ուժ: Անասնապահութիւնը բաժանվում է ա) ընդհանուր բ) մասնավոր բաժինների:

Ընդհանուր անասնապահութիւն մեջ մտնում են բոլոր գյուղատնտեսական կենդանիներին վերաբերվող հարցերը: Միևեուրն ժամանակ սա իր հեթին բաժանվում է ա) գյուղատնտեսական կենդանիների բուժում, բ) կերակրում և գ) խնամք:

Մասնավոր անասնապահութիւնը ուսումնասիրում է ամեն մի կենդանուն առանձին-առանձին որինակ՝ ձիու մասին, խոշոր լեղջուրավոր կենդանու մասի և այլն:

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱՆԻՆԵՐԻ ԿԵՐԱՎՐՈՒՄԸ

Ի՞նչ է կոչվում կեր և ինչի համար է նա անհրաժեշտ:

Կենդանական, բուսական և հանքային ծագում ունեցող կենսամթերքները, վորոնք ծառայում են կենդանուն վորպես սնունդ, կոչվում են կեր: Որինակ, բուսական ծագում ունեցողներին պատկանում են զանազան խոտեր, ձոնոտ, հատիկներ, արմատապտուղներ, պալարապտուղներ և այլն: Կենդանական ծագում ունեցողներն են՝ կաթ, միս և մսի ալյուր: Հանքային ծագում ունեցողներ — աղ:

ԿԵՐԵՐԻ ԲԱՂԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Առանց բացառության բոլոր կերամթերքներն իրենց մեջ պարունակում են այսպես կոչված սննդանյութեր, վորոնք անհրաժեշտ են կենդանու աճման, նրանից բանում ու կենսամթերքներ ստանալու համար:

Կերամթերքների մեջ կան այնպիսի սննդանյութեր, վորոնք կենդանու որգանիզմը չի յուրացնում, դուրս են գալիս արտաթորության հետ: Սննդանյութերի քանակը տարբեր կերերի մեջ զանազան են. բոլոր նյութերը, վորոնք գտնվում են կենդանական և բուսական կերերի մեջ, կարելի լի բաժանել 3 խմբի. ա) ջուր, բ) որգանական նյութեր և գ) հանքային նյութեր:

Ջուրը ամենագլխավորներից սեպն է, վորի քանակը կերերի մեջ հասնում է 10%-96%-ի:

Համալային նյութը կամ մոխիրը, վորը ստացվում է կերից, իր մեջ պարունակում է կալի, կալցի, մագնի, լերկաթի թթվում, մարգանց, ֆոսֆորային, ծծմբային, կրեմնյան և վորային թթուներ: Կենդանին մեծ կարիք է զգում այս հանքային նյութերին, վորովհետև նրանք շարունակ ծախսվում են — ախինքն կենդանու մեղի միջով:

դուրս են գալիս: Հանքային աղերի քանակը տարբեր կերերի մեջ տարբեր են լինում — 0,30% 30%:

Որգանական նյութեր. — Սրանք բաժանվում են ա) ազոտական և բ) անազոտական: Թե առաջինը և թե յերկրորդը կազմված են բազմազան բարդ քիմիական նյութերից մինչդեռ ազոտական նյութերն իրենց մեջ պարունակում են ազոտ, իսկ անազոտականն ազոտ չի պարունակում:

Ազոտական խմբին պատկանում են 1) սպիտակուցային նյութեր կամ պրոտեին, 2) ամիդներ և 3) ալկալոիդներ:

Սպիտակուցային նյութերը ներկայացնում են կերերի թանգարժեք մասը: Սրանք իրենց բաղադրությունը տարբեր են և վորակով վոչ բոլորն ունեն միատեսակ սննդաբար նշանակություն: Ընդհանրապես սպիտակուցներով հարուստ են կենդանական ծագում ունեցող կերերը. որինակ մսի և արյան ալյուրներն իրենց մեջ պարունակում են 75%, իսկ բուսական ծագում ունեցողներից թիթեռնածաղիկ բույսերի սերմերի մեջ մինչև 22%, լյուպինը մինչև 40%, չոր լերեքնուկի խոտը մինչև 15% և այլն:

Ամեղները պատանում են վոչ բոլոր կերերի մեջ, նրանց սննդաբար նշանակությունը դեռ պարզված չէ:

Ազոտական նյութեր — ալկալոիդները շատ հազվագյուտ են պատանում կերերում և համարվում են կենդանու համար թույն:

Անազոտական նյութերը իրենց մեջ պարունակում են ա) ճարպ, բ) թաղանթանյութ և գ) այսպես կոչված անազոտ եկստրակտային նյութեր (կրախմավ և շաքար): Ճարպը մեծ նշանակություն ունի, վորովհետև սա կենդանուն 2¹/₂ անգամ ավել եններգիա լի տալիս քան մյուս անազոտ սննդանյութերը: Կերերի մեջ առհասարակ ճարպը շատ քիչ է լինում, բացառություն են կազմում կենդանական ծագում ունեցողները և յուղատու բույսերի սերմերը:

որինակ՝ վուշի սերմերի մեջ կա 36⁰/₀ ճարպ, կանեփի սերմերի մեջ՝ 34⁰/₀, կակնի մեջ՝ 43⁰/₀ և վարսակի՝ մինչև 6⁰/₀:

Թաղանթանյութը գտնվում է միայն բուսական կերերի մեջ. ծառի, ծղնոտի, խոտի և տերեւի մեջ. վորքան թաղանթանյութը շատ է կերի մեջ, այնքան կերը կուպիտ է համարվում: Զանազան հացահատիկային ծղնոտներն իրենց մեջ պարունակում են մինչև 40⁰/₀ թաղանթանյութ, խոտը՝ 33⁰/₀, սերմերը՝ 2⁰/₀-15⁰/₀, արմատապտուղները մինչև 1,5⁰/₀: Թաղանթանյութի սննդարար նշանակությունը չնչին է:

Անագոս եկսրակալից նյութերի թվին են պատկանում գլխավորապես ածխաջրատները. իսկ վերջիններից են կրախմավը, շաքարը, վորոնք ունենան սննդարար նշանակություն և կենդանու որդանիզմը լավ է լուրացնում:

Կենսապահ կեր.— Յերք կենդանուն տալիս են այնքան կեր, վորպեսզի նա իր գոյությունը պահպանի՝ կոչվում է կենսապահ կեր: Կենսապահ կերակրման ժամանակ պետք է պահպանել սննդարար նյութերի վորոշ միևիմուտ, վորպեսզի կենդանին չչլուծվի, այս միևիմուտի մեջ անպարման պետք է լինեն սպիտակուցներ և ածխաջրատներ:

Արսադրող կեր.— Յերք կենդանուն տալիս են կենսապահ կերից ազելի՝ սաղմի զարգացման, կաթի և ճարպի գոյացման և բանվորական կենդանիների մկանային ուժի զարգացման համար, այսպիսի կերը կոչվում է արտադրող կեր:

ԿԵՐԱՄԹԵՐՔՆԵՐԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Կերերը բաժանվում են 4 խմբերի. ա) ծավալային կամ կուպիտ կերեր, բ) հատիկային, գ) արմատապտուղներ և պալարապտուղներ և դ) տեխնիկական արտադրության մնացորդներ:

Կուպիտ կերերի խմբին պատկանում են այն կերերը, վորոնք իրենց մեջ պարունակում են 20⁰/₀-40⁰/₀ թաղանթանյութ (խոտ, ծղնոտ, դարման և այլն):

Արմատապտուղներ յեվ պալարապտուղներ իրենց մեջ պարունակում են 70⁰/₀-95⁰/₀ շուր. այս պատճառով պետք է պահել հորերի կամ հատուկ շենքերի տակ վորպեսզի չսառչեն: Այս կերերը կենդանուն պետք է տալ չափով՝ վաղած ու հատուկ մեքենայով մանրացրած. նորմայից ավել տված կերից առաջ է դալիս կենդանու ստամոքսի խանգարում: Այս կերերից կաթի քանակն ավելանում է, սակայն կաթը ջրալի լի լինում:

Արմատապտուղները և պալարապտուղները (կարատֆիլ, ճակնդեղ և սաեպղին) համարվում են ծավալային կերեր, կենդանին ավելի հեշտ է մարսում քան կուպիտ կերը:

Հատիկային կերեր.— Մրանք պարունակում են մեծ քանակությամբ սննդանյութեր, գլխավորապես սպիտակուցներ և ճարպեր: Այս խումբը բաժանվում է լերկույն թախմբի. Ի-ին լենթախմբին պատկանում են հացահատիկները, վորոնց սպիտակուցի քանակը հասնում է 6⁰/₀-9⁰/₀-ի:

Իսկ II-րդ լենթախմբին պատկանում են թխեղենածաղիկ բույսերի (լոբի, սիսեռ, լերեքնուկ, սոյա, վոյորն և այլն) հատիկները պարունակելով իրենց մեջ մինչև 30⁰/₀ սպիտակուց: Հատիկային կերերը տրվում են շուրք կենդանիներին, կաթի արտադրողականությունը բարձրացնելու, բյուրացնելու և շուտահաս կենդանիներ ստանալու համար:

Արմեֆավոր կերերից մեկը սիլոսն է. Յերք թարմ կանաչ բույսերը լցնում ենք հատուկ պատրաստված հորերի մեջ, տորոում ու հորերը քանդակելով պինդ ծածկում, վորոշ ժամանակ անցնելուց հետո կանաչ մասսան թթվում է և ստացվում թթու կեր, վորը տրվում է իրեն: Հորի մեջ

լցված կանաչ բույսերի առանձին բջիջները շնչում են, ոգից վերցնելով թթվածին ու իրենց մեջ գտնվող ոսլան վեր են ածում շաքարի. յերբ բջիջները մեռնում են, հորի մեջ լեղած զանազան բակտերիաները քայքայում են բջիջները և նրանցով սնվում։ Այդ բակտերիաների գործունեությունից հետևանքով սիրուսի մեջ առաջ են գալիս զանազան թթուներ (քացախաթթու և կաթնաթթու)։ Սակայն յերբ այս կամ այն թթվի քանակը ավելանում է հորի մեջ, այդ թթուների ազդեցությունից բակտերիաները մեռնում են, վորից հետո սիրուսի սննդաբար նրա թերի քայքայումը կանգ է առնում և սիրուսած մասսան պահածոյի նման կարող է առանց փշանալու դիմանալ մի քան տարի։ Սիրուսացման ժամանակ ցանկալի յե կաթնաթրթվալին բակտերիաների զարգացումը, վորը տեղի յե ունենում մինչև 45° Ց. տակ։

Սիրուսացման յերկու յեղանակ գոյություն ունի. ա) տաք և բ) սառը։ Առաջինի դեպքում հորը միանգամից չեն լցնում, այլ մի շերտ, մի մետր հաստությամբ կանաչ մասսա յեն լցնում առանց տրորելու, թողնում են մեկ օր. մինչև նրա ջեմությունը հասնի 50° Ց.։ Այս գործողությունը կրկնվում է մինչև հորի լցվելը, վորից հետո լավ տրորում են ու բերանը ծածկում։ Իսկ սառը սիրուսացման ժամանակ բոլոր գործողությունները կատարում են առանց ընդամիջումների ջերմությունը հասցնելով մինև 30° ի։

Սիրուսը պատրաստում են հատուկ սիրուսալին կառուցվածքների մեջ (հորերի. խրամատների, աշտարակների և կիսաաշտարակների մեջ)։

ԻՆՉՊԵՍ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼ ԿԱՆԱՉ ՄԱՍՍԱՆ ՍԻՆՈՍԵԼՈՒ ՀԱՊԱՐ

Քաղված բույսերը հորի մեջ պետք է լցնել թարմ զրուծյամբ, յեթե բույսերը ջրառատ են, պետք է թողնել

վորոշ ժամանակ մի քիչ թառամի։ Սիրուսացման յեթառկելու բույսերի տերևներն ու ցողունները (առնաձաղիկ, յեգիպտացորեն, կաղամբ) պետք է մանուցնել 25 սմ. յերկարությամբ, մեքենայի կամ ծղուրահատ գործիքի միջոցով։

Սիրուսացու մնացորդները պետք է լինեն շատ մաքուր, վեղտոտություն չլինում է սիրուսի վորակը, վորի հետևանքով կենդանիների մեջ առաջ են գալիս լուրջ հիվանդություններ կամ վորակի սիրուս ստանալու համար կանաչ մասսան յոր մեջ պիտի պարունակի $60-70\%$ խոնավություն, վորը կարելի յե վորոշել յերկու յեղանակով։ Առաջինը վերցնում են մի փունջ կանաչ մասսա և յերկու ձեռքով ուժեղ վորորում, յեթե ջրի կաթիլներ են դուրս գալիս և թափվում գետին, նշանակում է ջուրը շատ է, իսկ յեթե ջրի կաթիլները չեն ընկնում գետին, նշանակում է սիրուսելու համար բավարար է հա արվում։ Փունջը կոտորտվելու դեպքում անպետք է սիրուսելու համար։ Խոնավության վորոշելու յերկրորդ յեղանակը այսպես է—վերցնում են մեկ կիլոգրամ սիրուսացու բույսից, օրեի տակ չորացնում, նորից կշռում, յեթե 50% -ով խոնավությունը պակասել է, նշանակում է խոնավությունը բավարար է սիրուսացման համար։ Այսպիսով, սիրուսի աշխատանքների ընթացքում պետք է հիշել հետևյալ կանոնները. 1) կանաչ մասսան մաքրացնել 2-5 սմ. յերկարությամբ 2) մաքրել կեղտերից և 3) ստուգել խոնավության աստիճանը։

ԻՆՉՊԵՍ ՊԵՏՔ Ե ՀԱՆԵԼ ՍԻՆՈՍԵԼ ՀՈՐԻՑ

Սիրուսի վոր սիրուս լցնելուց հետո, 2-3 ամիս անցնելուց սիրուսը համարվում է պատրաստ, վորով ցրտերն ընկնելուն պես կարելի յե կերակրել անասուններին։ Սիրուսի վորսից պետք է հանել այնքան, վորքան անհրաժեշտ է կենդանուն կերակրելու համար, ավել հանած սիրուսն ա-

բազ փշանուժ եւ Ամեն անգամ փոսից կերը հանելուց հետո պետք է փոսի բերանը խնամքով ծածկել, վորպէսզի ոգ չանցնի սիրտի մեջ

Սիրտը կարելի չէ տալ կաթնատու կովերին և գիրացող կենդանիներին, այն ել սխտեմատիկաբար սովորեցնել ալս կելին, վորպէսզի փորլուծո թյուն չառաջանա: Սիրտի հետ միասին պետք է տալ նաև կոպիտ կերեր: Կաթնատու կովերին որվա մեջ կարելի չէ տալ 10-20 կիլո սիրտ, այն ել կթելուց հետո, վորպէսզի նրա հոտը չանցնի կաթին, իսկ հղիացած կովերին դադարեցնել սիրտ տալը ծնելուց յերկու ամիս առաջ, հոլ թերին 6-7 ամսական հասակից կարելի չէ տալ, որական 5 կիլո: Ինչ վերաբերվում է վ. չխարներին, ալծերին, ձիերին, և խոզերին կարելի չէ կերակրել լավ վորակի սիրտով, այն ել շատ քիչ քանակութամբ, իսկ յերիններին և արջառներին որական կարելի չէ տալ 8 կիլո: Պետք է խուսափել սառած սիրտով կերակրելուց, վորը միանգամայն վատ է անդրադարձնում կենդանու ստամոքսի վրա:

Մեր սլալմաններում կերի սիրտացումը մեզ համար ունի մեծ անտեսական նշանակութիւն: Սիրտացման միջոցով կլափանա խորհտնտեսութիւնների ու կոլտնտեսութիւնների կերի բազան ու կամրանա նրանց անտեսական դրութիւնը: Սիրտացումն ունի հետևյալ դրական կողմերը. 1) սիրտացման միջոցով մեր առաջ հնարավորութիւններ են ստեղծվում ուտելու համար անպետք և անհարմար տեղերում բուսնող բույսերը (վոր հնարավոր չէ ալ կերպ ոգտագործել) բանջարանոցային փացորդները և այլն դարձնել անդարար, հյութալից ու թանգարժեք կեր: 2) Սիրտացման դեպքում կանաչ բույսերից աննդարար նյութերի կորուստը քիչ է լինում քան չորացնելու ժամանակ: 3) Կենդանիների մարսողութիւնն ապարատի և առողջութիւնն վրա սիրտը դրական ազդեցութիւն ունի: 4) Ամբողջ տարին մեր անասուններին սի-

լտի միջոցով հնարավոր է կերի բազայով ապահովել և 5) մեկ հեկտար տարածութիւնից ստացած բերքից սիրտի դեպքում յերկու անգամ ավելի անասուններ կարելի է պահել, քան թէ խոտ չորացնելու դեպքում:

ԻՆՔՆԱՄՏՈՒԴՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

1. Ինչ հիմնական դրույթների վրա չէ կառուցված հնգամյա պլանը և ինչ նպատակադրութիւններից է բղխում հնգամյա պլանի հիմնական խնդիրները:
2. Վորոնք են հանրայնացման պրոցեսները:
3. Վորտեղ և ինչ ուղղութեամբ խորհտնտեսութիւններ կան Հայաստանում:
4. Ինչ դրական յերեւոյթներ են նկատվում կուլտուր շարժման մեջ ներկա շրջանում:
5. Վորոնք են Խ. Հայաստանի անասնապահութիւնն դարձացման արգելքները և ինչպէս վերացնել այդ:
6. Քանի՞ մասի չէ բաժանվում անասնապահութիւնը:
7. Ինչ ոգուտներ են տալիս գյուղատնտեսական կենդանիները:
8. Քանի՞ տեսակի ծագում ունեցող կերեր գիտեք և ինչպիսի բազադրութիւնից են բաղկացած:
9. Ինչո՞վ են տարբերվում կերամթերքները միմյանցից:
10. Ինչ է սիրտը:
11. Ինչ բույսերից կարելի չէ պատրաստել սիրտը:
12. Սիրտի անտեսական նշանակութիւնը Հայաստանում:
13. Ինչ պրոցեսներ են տեղի ունենում հորի մեջ սիրտացման ժամանակ:
14. Վոր սիրտային կառուցվածքներն են համարվում լավ և ինչու:
15. Սիրտացման քանի յեղանակ գիտեք. կատարեցե՞ք դալորցի հողամասում սիրտի փորձը և հետևանքի մասին հայտնեցե՞ք: Միևնույն ժամանակ մասնակցեցե՞ք խորհտնտեսութիւնների և կոլտնտեսութիւնների սիրտացման աշխատանքներին ու նկարեցե՞ք ձեր անտրերում սիրտի կառուցվածքները հատակագիծը, նրա խորութիւնը, լայնութիւնը և բարձրութիւնը:
16. Վճր անասուններին և ինչ քանակութեամբ սիրտ տալ:

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ՄՇԱԿԵԼՈՒ ԿՄՐԳԸ

Պեպտք ե յուրացնել առաջադրության բովանդակութիւնը
և ըստ ցուցմունքների կատարել նշած փորձը: Անհաջողության
դեպքում սխլոսի հոբի վրա կատարած փորձը պետք ե կրկնել մի
քանի անգամ, մինչև վոր կատացվի հաջող արդյունքներ:

ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐ

1. Հր. Սարգսյան, «ՀՍՍՀ գյուղատնտեսության հնգամյա
պլանը», յերես 4—50, հրատարակ. 1930թ.

2. А. И. Коротцев, „Учебник скотоводства“, 1930 г.,
ст. от 11—72.

3. ԽՍՀՄ. Ժողկոմխորհի և Համ Կ (բ) Կ. Կենտրոնական
Կոմիտեյի պիմումը — Յոցիալիստական անասնապահության մա-
սին, հրատարակ. 1931 թ.:

4. Յա. Յակովլև, «Կոյտնտեսական շարժումը և գյուղատն-
տեսության վերելքը» (կուսակցության XVI-րդ համագումարում),
1930թ., յերես 4—42.

5. Ա. Դանիլբեգ «Խիւն անասնապահության տրակտոր»,
հրատարակ. 1931թ., յերես 3—32.

-30-

1939

11

36310